

## СФОРМОВАНІСТЬ ТЕХНІЧНОЇ СКЛАДОВОЇ НАВИЧКИ ЧИТАННЯ У РОЗУМОВО ВІДСТАЛИХ УЧНІВ ТРЕТЬОГО КЛАСУ

Кравець Н.П., Продан М.М.

Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова

У статті здійснюється аналіз сформованості технічної складової навички читання розумово відсталих учнів третього класу. Наводяться результати обстеження учнів на уроках читання, що відображені у двох таблицях. Подано таблицю для перевірки навичок читання й таблицю результатів обстеження, де чітко диференційовані рівні сформованості технічної складової навички читання розумово відсталих третьокласників. Доведено, що технічна складова навички читання у розумово відсталих учнів сформована на низькому рівні.

**Ключові слова:** навичка читання, технічна складова, правильність читання, темп читання, виразність читання, спосіб читання, розумова відсталість.

**Постановка проблеми.** Концептуальні основи формування освіти, що визначені в Законі України «Про освіту», у Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті, визначають високі вимоги до рівня мовленнєвого розвитку молодших школярів, однією з ланок цього розвитку є відпрацювання навичок читання як передумови успішного оволодіння грамотою. Адже цілеспрямований вплив на усі компоненти читацької діяльності, починаючи з етапу навчання грамоти, повинен сформувати навичку ефективного читання у молодших розумово відсталих школярів. Під час процесу читання здійснюється мовленнєвий, літературний, інтелектуальний розвиток школярів, виховується дитяча особистість, формуються ставлення дитини до навколишньої дійсності, її морально-естетичні ідеали, збагачуються почуття, розвивається творча уява, значною мірою задовольняються пізнавальні інтереси молодшого школяра.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Проблема технічної складової навички читання набуває особливого загострення, коли говориться про дітей з особливостями психофізичного розвитку, які навчаються у школі. Кожен з компонентів технічної складової як окремо, так і в сукупності, підпорядкований смисловій стороні читання, тобто розумінню тексту, що в подальшому відображається на успішності навчання та самостійній роботі з текстом в старших класах.

Проблему формування навички читання розумово відсталих дітей досліджували А. Аксьонова, Л. Вавіна, В. Воронкова, М. Гнездилов, Н. Кравець, А. Корнев, Н. Сорокіна, В. Петрова, В. Тарасун, Н. Чередниченко, І. Єременко та ін. Дослідники констатують недостатній розвиток у цієї категорії дітей навичок читання, підкреслюють труднощі формування навичок свідомого, виразного та швидкого читання, тобто акцентують увагу на недостатній рівень сформованості технічної складової навичок читання, відзначають значні помилки у читанні складів, слів, простих речень. Зокрема, відмічаються у читанні розумово відсталих учнів третього класу пропуски букв, складів, їх заміна, «ковтання» закінчень, слів тощо.

Читання, як вид психофізіологічної діяльності, можна визначити як процес декодування, тобто відтворення звукового образу слова за його

графічної моделі. Він складається з серії окремих операцій: впізнання букви в її зв'язку з фонемою (звукобуквенного зв'язку); злиття букв у склад (навичка складозлиття); злиття декількох складів у слово; інтеграція кількох прочитаних слів в закінчену фразу [2].

Читання – складний психофізіологічний процес, спрямований на розшифрування й розуміння писемного повідомлення, якому властиві технічна й смислова складові. Технічна передбачає сформованість способу, швидкості, правильності й виразності читання.

Уроки читання в молодших класах допоміжної школи за А.К. Аксьоною організуються як пояснювальне читання і ставлять собі завдання у учнів навичок свідомого, правильного, швидкого і виразного читання, повідомлення початкових даних про природу та суспільство, і навіть моральне і естетичне виховання учнів.

Як зазначає А.К. Аксьонова діти з порушенням інтелектуальної діяльності допускають дуже багато помилок: пропуски, спотворення, повтори, заміни і змішання літер, складів, слів, що перешкоджає виробленню всіх навичок читання. Вони відчують складнощі у осмисленні причинної залежності явищ, у встановленні послідовності подій.

У зв'язку з утрудненнями в осмисленні тексту, уповільненістю мовлення і вузькістю поля зору (периферичного зору) темп читання приблизно двічі повільніший, ніж в дітей з типовим розвитком. У 2-4 класах діти не дотримуються правильного темпу читання, логічних пауз, неправильно розподіляють подих. У цілому їхнє читання відрізняється монотонним характером.

**Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми.** Автори досліджень вказують, що у організації роботи з вироблення технічної складової навички читання у розумово відсталих учнів виникає ряд труднощів, зумовлених не тільки особливостями психічного розвитку цієї категорії дітей, але і недостатньою організацією способів керівництва діяльністю дітей на уроках читання. Недостатнім є урахування індивідуальних особливостей учнів під час читання та вивчення стану сформованості навички читання. Необхідність вивчення теоретичних основ навички читання та перевірки сформованості технічної складової навички читання розумово

відсталіх учнів зумовили необхідність цього дослідження.

**Мета статті.** Розкрити стан технічної навички читання розумово відсталіх учнів третього класу, перевірити стан технічної складової навички читання, що дасть можливість віддиференціювати рівні сформованості технічної складової навички читання розумово відсталіх учнів 3-го класу.

**Виклад основного матеріалу.** З цією метою ми провели констатувальний експеримент з використанням методів діагностики: спостереження, анкетування, аналіз педагогічних ситуацій. Базою дослідження була обрана спеціальна загальноосвітня школа № 10 м. Києва. До експерименту залучили 24 учні третього класу з діагнозом «Легка розумова відсталість». Перевірити рівень сформованості основних показників читання: правильність, швидкість, виразність, спосіб.

Критерії перевірки сформованості навички читання надано у Таблиці «Стан технічної складової навички читання розумово відсталіх третьокласників»

Спосіб читання. Учнім було запропоновано прочитати легкий за змістом та складом текст «Марійка та бичок». Результати кожного учня фіксувалися у протоколі і подані у таблиці (див. таблицю 1).

Відомо, що розрізняють 5 основних способів читання:

- побуквений;
- відривний складовий;
- плавний складовий;
- плавний складовий з цілісним прочитуванням окремих слів;
- читання цілими словами і групами слів.

Як правило, перші два способи читання є перехідними. Вони характеризують навичку читання у процесі її становлення, зокрема у першому та третьому класах. Три інші – є провідними у старших класах.

Під час перевірки способу читання враховувались лише 4 способи читання, оскільки первинна перевірка читання показала, що читанням цілими словами і групами слів не оволодів жоден учень 3-го класу.

**Правильність читання.** Під правильністю читання в методиці розуміється читання, коли букви і склади, слова в реченнях не повторюються два і більше разів, не спостерігається перестановки частин слів, заміна одних звуків чи складів іншими, вставлянням певних звуків або складів у слова, неправильні наголоси у словах не спотворюють їхній смисл. Це також йдеться про правильну літературну вимову.

Для перевірки цієї якості читання ми використали гру «Учитель – учень» (той, хто читає, – «учень», а той, хто слухає і перевіряє, – «учитель»), гра допомогла проконтролювати правильність читання кожного учня

Також запропоновано учням прочитати казку «Зачаткова казочка» Юрія Ярмиша.

Швидкість читання передбачає темп читання, який наближається до розмовного мовлення школярів. Це допомагає усвідомлювати прочитане, швидше знайти логічні центри речення. Занадто швидке читання заважає зрозуміти текст.

Швидкість визначається кількістю прочитаних слів за 1 хвилину і залежить від темпу та складності тексту.

Для перевірки швидкості читання у третьокласників використали оповідання В. Сухомлинського «У привокзальному садку». Усі результати учнів були підсумовані і систематизовані у таблиці 1 (див. таблицю 1).

С. Дорошенко виразним вважає таке читання, у процесі якого дитина, застосовуючи різноманітні інтонаційні засоби, передає задум автора і його почуття. Для цього учитель навчає учнів чіткої вимови звуків, формує уміння володіти технікою читання, аналізувати зміст твору. Виразність читання залежить від володіння всіма іншими показниками читання. Таким чином досягаються важливі цілі: розуміння твору, створення образів, переживання настроїв героїв. Виразне читання одночасно впливає на уявлення й почуття читача. Основні елементи виразного читання: паузи, наголоси, інтонація, ритм і темп [2, с. 135].

Для перевірки виразності читання ми запропонували учням уважно послухати інтонаційно забарвлений і виразно прочитаний вчителем текст, а потім самостійно прочитати його, намагаючись максимально наблизитися за виразністю до того, що вони почули (див. таблицю 1).

Таблиця 1  
Стан технічної складової навички читання розумово відсталіх третьокласників

		Кількість учнів	%
Спосіб читання	плавний складовий з прочитуванням окремих слів	1	4 %
	плавний складовий	7	29 %
	відривний складовий	12	50 %
	Побуквений	4	17 %
Правильність читання	Мовленнєві	13	54 %
	Орфоепічні	6	25 %
	Наголос	3	13 %
	незначні помилки	2	8 %
Темп читання:	вище норми	0	0 %
	відповідно до норми	4	17 %
	нижче норми	9	37 %
	значно нижче норми	11	46 %
Дотримання виразності читання (паузи, логічні наголоси, інтонація)	виразне	2	8 %
	відносно виразне	6	25 %
	не виразне	8	33 %
	без виразності	8	33 %

Після детальної перевірки технічної складової навички читання, ми детально опрацювали та систематизували отримані дані, що дало визначити сформованість навички читання у розумово відсталіх третьокласників (див. таблицю 2).

Аналіз результатів констатувального етапу експерименту, дозволив виділити чотири рівні сформованості технічної складової навички чи-

Стан сформованості технічної складової навички читання розумово відсталих учнів 3-го класу

К-сть учнів	Перевірено	Стан сформованості технічної складової навички читання розумово відсталих учнів 3-го класу							
		Достатній		Середній		Низький		Дуже низький	
		К-сть учнів	%	К-сть учнів	%	К-сть учнів	%	К-сть учнів	%
24	24	2	8%	5	21%	9			
	38%	8	33%						

танья в розумово відсталих учнів третього класу: достатній, середній, низький і дуже низький.

До першого рівня (достатнього) ми віднесли два учнів (8%), які читають текст зосереджено, не відволікалися, добре читали слова як з відкритими так із закритими складами, проте інколи можуть втрачати закінчення. При читанні спостерігалися помірна швидкість читання з дотриманням інтонації, чіткості, виразності читання. У цих учнів спостерігалися плавний складовий спосіб читання з прочитанням окремих слів.

До середнього рівня увійшло 5 учнів (21%). Для читання властивий уповільнений темп читання. У процесі читання загублювали закінчення, переставляли букви, склади, не завжди дотримувалися пунктуації, виразність помірна. Спосіб читання плавний поскладовий, проте в більшості відривний поскладовий.

В 9-ти учнів (38%) спостерігалися низький рівень сформованості технічної складової навички читання. Вони повільно читали, слова читали з помилками. Пропускали букви, переставляли їх, губили закінчення, спотворювали слова. Ці учні

не зосереджувалися, часто відволікалися, не дотримувалися пунктуації, пауз, читали не виразно. У більшості спостерігався відривний складовий і побуквенний спосіб читання.

До групи учнів з дуже низьким рівнем технічної складової навички читання ми віднесли 8 дітей (33%), які зазнавали труднощі навіть у побуквенному читанні. Вони не завжди правильно читали букви, пропускали їх, спотворювали слова, виразність і правильність читання не проявлялися.

**Висновки і пропозиції.** Отже, зважаючи на результати дослідження, можна констатувати наступне: значну кількість третьокласників складають діти з низьким (38%) і дуже низьким (33%) рівнем технічної складової навички читання, середній рівень спостерігається у 21% дітей, і лише 8% досліджуваних читали на достатньому рівнем.

Подальша робота буде спрямована на розробку системи вправ для удосконалення технічної складової навички читання розумово відсталих учнів третього класу.

### Список літератури:

1. Аксенова А. К. Методика обучения русскому языку в специальной (коррекционной) школе : учеб. для студ. дефектол. фак. педвузов / А. К. Аксенова. – М. : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2002. – 302 с.
2. Дорошенко С. І. Основи культури і техніки мовлення / С.І. Дорошенко – Х.: ОВС. – 2002. – С. 140.
3. Дефектологічний словник : навч. посіб. / [за ред. В.І. Бондаря, В.М. Синьова]. – К.: «МП Леся», 2011. – 528 с.
4. Кравець Н.П. Формування якісних ознак читання в учнів допоміжної школи/ Н.П. Кравець //Дефектологія, 1999. – № 2. – С. 16–20.
5. Лалаева Р. И. Устранение нарушений чтения в учащихся вспомогательной школы / Р. И. Лалаева. – М. : Просвещение, 1978. – 208 с.
6. Ушинский К. Д. О первоначальном преподавании русского языка / К. Д. Ушинский. – М. : Просвещение, 1974. – 164 с.

**Продан М.М., Кравець Н.П.**

Национальный педагогический университет  
имени М.П. Драгоманова

### СФОРМИРОВАННОСТЬ ТЕХНИЧЕСКОЙ СТОРОНЫ НАВЫКА ЧТЕНИЯ В УМСТВЕННО ОТСТАЛЫХ УЧАЩИХСЯ ТРЕТЬЕГО КЛАССА

#### Аннотация

В статье проводится анализ сформированности технической составляющей навыка чтения умственно отсталых учеников третьего класса. Приводятся результаты обследования учащихся на уроках чтения, отражены в двух таблицах. Подано таблицу для проверки навыков чтения и таблицу результатов обследования, где четко дифференцированные уровни сформированности технической составляющей навыка чтения умственно отсталых третьеклассников. Доказано, что техническая составляющая навыка чтения у умственно отсталых учащихся сформирована на низком уровне.

**Ключевые слова:** навык чтения, техническая составляющая, правильность чтения, темп чтения, выразительность чтения, способ чтения, умственная отсталость.

**Prodan M.M., Kravets N.P.**

National Pedagogical University named after M.P. Dragomanov

## **FORMATION OF THE TECHNICAL SIDE OF THE SKILLS OF READING FOR MENTALLY LEFT STUDENTS OF THE THIRD CLASS**

### **Summary**

The article analyzes the formation of the technical component of the skills of reading mentally retarded pupils of the third class. The results of a survey of students in reading lessons are presented in two tables. A table has been submitted to test reading skills and a table of survey results, where clearly differentiated levels of the formation of the technical component of reading skills of mentally retarded third-graders. It is proved that the technical component of reading skills among mentally retarded students is formed at a low level.

**Keywords:** reading skill, technical component, reading accuracy, reading pace, expressiveness of reading, way of reading, mental retardation.